

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА
ФАКУЛЬТЕТ ІСТОРІЇ ТА ФІЛОСОФІЇ

ФІЛОСОФІЯ

**Змістовий модуль 1
СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ФІЛОСОФІЇ**

Тема 1. ФІЛОСОФІЯ ЯК СПЕЦИФІЧНИЙ ТИП ЗНАННЯ

Методичні вказівки з нормативного курсу для студентів першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти спеціальності 053 Психологія

ОДЕСА
ОНУ
2023

УДК 101.3:140.8(072)

Ф561

Автори:

Інна Володимирівна Голубович - доктор філософських наук, професор, завідувачка кафедри філософії Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

Мирослава Вікторівна Карпенко – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Рецензенти:

Лісієнко Олена Василівна - доктор соціологічних наук, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського.

Сумченко Ірина В'ячеславівна – кандидат філософських наук, доцент кафедри культурології Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Рекомендовано Вченою радою факультету історії та філософії
ОНУ імені І. І. Мечникова.

Голубович І.В., Карпенко М. В.

Ф561 Філософія. Змістовий модуль 1. Становлення та розвиток філософії. Тема 1. Філософія як специфічний тип знання: метод. вказівки з нормативного курсу для студентів першого (бакалавр.) рівня вищої освіти спеціальності 053 Психологія / І. В. Голубович, М. В. Карпенко. Одеса: Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2023. 20 с.

УДК 101.3:140.8(072)

© Голубович І. В., Карпенко М. В., 2023

© Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2023

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
ТЕМА 1. ФІЛОСОФІЯ ЯК СПЕЦИФІЧНИЙ ТИП ЗНАННЯ	7
Специфіка предмету філософії.	7
Порівняльний аналіз філософського і наукового знання	10
Склад філософських проблем й основні розділи філософії	15
<i>Питання для самоконтролю</i>	16
<i>План семінарського заняття на тему «Предмет філософії, склад проблем й основні розділи»</i>	17
<i>Завдання для самостійної роботи</i>	18
<i>Теми рефератів</i>	18
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	19

ПЕРЕДМОВА

У запропонованому виданні подане роз'яснення з *першої теми першого змістового модулю дисципліни «Філософія»*.

Навчальна програма дисципліни «Філософія» складена відповідно до освітньо-професійної / освітньо-наукової програми підготовки студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 053 “Психологія”.

Метою навчальної дисципліни «Філософія» є розширення світогляду здобувачів вищої освіти у сфері духовної культури, розкриття світоглядної природи філософського знання, визначення місця і значущості філософського знання в контексті духовного буття людини.

Для реалізації цієї мети в межах навчальної дисципліни розв'язуються наступні **завдання**:

- 1) сформувати у здобувачів вищої освіти навички філософського мислення;
- 2) сприяти освоєнню основних теоретичних положень філософії; 3) сприяти системному розумінню змісту основних розділів філософії.

У результаті вивчення навчальної дисципліни «Філософія» здобувач освіти повинен **знати**:

- специфіку предмету філософії;
- особливості філософії як світогляду;
- основні етапи розвитку світової філософії; головні напрямки і школи в історії філософії; вчення видатних філософів;
- зміст філософських категорій;
- форми та методи пізнання; форми знання;
- філософський підхід до проблеми людини, суспільства, історії.

Здобувач освіти повинен **вміти**:

- розрізняти філософське і наукове пізнання; визначати специфіку філософії як світогляду;

- розкривати особливості історичних етапів розвитку всесвітньої філософії;
- користуватися філософськими категоріями;
- здійснювати філософський аналіз вихідних теоретичних положень лінгвістики;
- визначати особисту світоглядну позицію.

Навчальна програма дисципліни «Філософія» складається з трьох змістових модулів. Перший змістовий модуль “Становлення та розвиток філософії” охоплює дві теми: “Філософія як специфічний тип знання” та “Історичний розвиток світової філософії”. Другий змістовий модуль “Основи філософського розуміння світу” охоплює три теми: “Філософська онтологія: проблеми буття”, “Проблеми свідомості у філософії” та “Філософія пізнання (епістемологія)”. Третій змістовий модуль “Соціальна філософія” охоплює три теми: “Соціальна філософія як теорія та методологія пізнання суспільства.”, “Філософська антропологія”, “Філософія та глобальні проблеми сучасності”.

Методичні вказівки «Філософія як специфічний тип знання» спрямовані на роз’яснення специфіки предмету філософії.

ТЕМА 1

ПРЕДМЕТ ФІЛОСОФІЇ, СКЛАД ПРОБЛЕМ Й ОСНОВНІ РОЗДІЛИ

Слухачі курсу мають *звернути увагу* на специфіку предмету філософії, відмінність між філософським і науковим знанням, склад філософських проблем й основні розділи філософії.

Специфіка предмету філософії

Філософія (від дав.-грец. *φίλοσοφία* – любов до мудрості) – світогляд, виражений в раціональній формі, тобто в поняттях; є знанням про світ в цілому.

Вважається, що вперше слово філософія з'являється у Піфагора (VI ст. до н. е.). Саме Піфагор називає людське знання любов'ю до мудрості. Слід роз'яснити, яке знання давньогрецькі філософи називали мудрістю. Мудрість давньогрецьких філософів у знанні з чого виникає світ і все, що в ньому існує. Те, що породжує світ є першим в порядку буття, тобто є *першоначалом*. Поняття першоначала є характерним для давньогрецької філософії. Давньогрецькі філософи уявляли собі першоначалом наступним чином, а саме:

- воно існує до будь-якого іншого існування, до всього того, що ми називаємо світом і, що входить в нього; не має потреби для свого існування ні в чому, тобто є безумовним, абсолютно повним буттям, абсолютно досконалим та вічним;
- з повноти буття та його абсолютної досконалості випливає, що воно містить в собі всю реальність;
- все, що існує крім нього є його породженням; воно здатне породжувати буття цілісне, матеріальне, різноманітне і досконале за своїм устроєм: з цього випливають три його фундаментальні функції – функція світоутворення, функція світоустрою та функція субстратна: функція світоутворення означає, що першоначалом створює світ і все, що в ньому існує; функція світоустрою – в тому, що першоначалом гармонізує, приводить до ладу все, що воно породжує; субстратна – першоначалом входить до

складу всього, що з нього виникло;

– все, що воно породжує є менш досконалим за нього; є обумовленим і відносним, тобто тимчасовим.

В давньогрецькій філософії поняття першоначала трансформується в поняття природи (φύσις). **Фюсис** (від дав.-грец. φύσις – рослина, те, що росте й виникає в результаті зростання). Поняття «фюсис» означає водночас і причину того, що виникає і його загальну сутність, тобто природа містить в собі основу свого існування. Саме природні явища давньогрецькі мислителі і розглядали як першоначалом, з якого вони виводили всю картину природи (фюсис). В чуттєвому вони намагалися знайти надчуттєве, в тимчасовому і мінливому – вічне, в матеріальному – нематеріальне. Таким чином, для них першоначалом – це і причина того, що воно породжує і, водночас, його сутність.

Наприклад, у Фалеса вода є причиною породження всього існуючого і все, що існує, таким чином, містить сутність води; за Гераклітом все виникає з вогню і світ є і буде вічно живим вогнем, що мірою спалахує та мірою згасає.

Душа людини також визначається як одноприродна з першоначалом, яке є вічно суцільним. Так, у Піфагора першоначалом є число і, відповідно, душа людини визначається ним як гармонія та число. Пізніше, у Платона першоначалом всіх речей є ідеї вічні та незмінні і душа людини у нього подібна природі ідей.

Давньогрецькі філософи вважали, що природа вичерпує собою всю реальність. Вона наближається до тієї безумовності та цілісності, які властиві її першоначалом. Таке їх уявлення про природу співпадає з поняттям **світу в цілому**. Що означає це поняття? Можна сказати, що поняття світ в цілому означає сферу всього буття.

Наприклад, поняття тварини охоплює всі живі істоти, рослини – всі види рослин, тоді як поняття світу в цілому є гранично широким за охопленням реальності, воно містить в собі все існуюче не тільки як матеріально суще, а й духовно суще.

Все, що є, входить до складу світу, **бути** – означає бути у складі світу в

цілому. В цьому сенсі, світ в цілому – сфера *буття*. **Буття** – філософське поняття, що означає тотожність із самим собою. Давньогрецький філософ Аристотель (384 – 322 до н. е.) пише, що тотожне з самим собою є істинне вираження буття. З цього випливає, що поняття світу в цілому не слід ототожнювати з поняттям всесвіту, як суто матеріальним утворенням, тобто природою в цілому. Це означає, що світ в цілому містить в собі не лише матеріальну складову, тобто природу, а й духовну складову. **Світ в цілому** – це абсолютно цілісне буття, що дано людині внутрішнім способом. Масштабом існування людини є світ в цілому, а не природа. З цього видно, що філософія від самого початку свого виникнення є *знанням про світ в цілому*, тобто є *світоглядом* – поглядом на світ в цілому. **Світогляд** – картина світу, що має духовну складову, завдяки чому людина існує в ній цілісно, а саме як духовно-тілесна істота.

Філософія – це теоретичний світогляд, тобто виражений в формі понять. Будь-яке розвинене філософське вчення – це система гранично широких понять. Давньогрецький філософ Сократ (прибл. 469 – 399 до н. е.) вважав, що формою вираження філософського знання є поняття. **Поняття** – це безобразна форма знання, форма думки. Змістом філософських понять є тотожне само по собі, або надчуттєве. До надчуттєвої реальності належить все, що не має властивостей матеріальної речі: форми, ваги, запаху, смаку, тощо.

Наприклад, першоначало, свідомість, образи чуттєвих речей, образи уяви, поняття, теорії.

Філософські поняття – форма вираження надчуттєвого. За давньогрецьким філософом Платоном (прибл. 428/7 – 348 до н. е.), теорія – це бачення надчуттєвого.

Філософія є першою формою теоретичного знання людини про світ в цілому. Протягом багатьох століть вона містила в собі все теоретичне знання. Ще в античні часи з філософії виділилися математика і медицина, пізніше, в період з XVII – до XIX століття – всі інші науки. Що сприяло виникненню науки, або виходу певних галузей знання з філософії? Поступово, у процесі

накопичення знань, формувалася емпірична база і, разом з цим, з'являлися методи її дослідження. Так, з появою експерименту виділилися окремі вузькі сфери дійсності, тобто конкретні, спеціальні галузі знання зі своєю емпіричною базою, що і призвело до зародження науки. Проте, виділення наукового знання з філософії не знищило її. Філософія зберегла себе завдяки знанню про надчуттєве, тобто першоначало. Отже, якщо є ідея першоначало, то з неї можна вивести всю картину світу.

Наприклад, в натурфілософському вченні Анаксимена першоначалом всього існуючого є повітря. Виходячи з уявлення про повітря як першоначало, він і створює картину виникнення світу: завдяки розрідженню повітря, виникає вогонь, завдяки його згущенню – вітер, вода, земля, каміння. Таким чином була створена Земля, планети, зірки і живі істоти. Тіло і душа людини також створені з повітря. При цьому, душа людини не лише створена з повітря, а тотожня йому як своїй першооснові. Анаксимен стверджує, що подібно до того, як повітря обіймає собою весь світ, наша душа обіймає нас.

Картина світу в основі якої надчуттєве першоначало є смисловою, а не фізичною, тобто світоглядною, а саме філософською, а не науковою картиною.

Порівняльний аналіз філософського і наукового знання

Для того, щоб розкрити особливість предмету філософії як світогляду, слід порівняти його з предметом науки, тобто з'ясувати в чому відмінність між філософським і науковим знанням. На відміну від філософії, наука не є знанням про світ в цілому, тобто вона не є світоглядом. В ній немає поняття першоначала як причини всього існуючого, а є поняття причини того чи іншого явища. Наукою називають безліч спеціальних, конкретних дисциплін (фізика, хімія, біологія, історія, психологія, мовознавство, тощо). Кожна з цих дисциплін вивчає певну сферу чуттєвої дійсності: неживу, або живу природу, людину, суспільство. Отже, наука є знанням про окремі сторони світу, а не про все в цілому як філософія.

Будь-яка наукова теорія має свою емпіричну базу. Її утворюють факти,

які були встановлені за допомогою спостереження, або експерименту. Опис і пояснення цих фактів завершується створенням наукової теорії. **Наукова теорія** – це система знання про певну сферу дійсності, в якій всі відкриті закони зводяться до єдиної загальної основи, наукового принципу. Теоретичний рівень – це рівень пізнання універсальних, фундаментальних законів, окремим проявом яких є емпіричні закони.

Наприклад, закон тяжіння пояснює всі окремі види руху: падіння яблука, політ літака, рух планет навколо сонця.

Теорія права, розкриваючи природу правових відносин, формулює принципи, що зумовлюють основи окремих видів права – цивільного, кримінального, господарського права.

Таким чином, наука має дворівневу структуру, яку утворюють емпіричне і теоретичне знання. Не лише емпіричні, але й теоретичні методи наукового пізнання спрямовані на розкриття матеріальних зв'язків і відношень між речами та явищами. Саме тому, однією з найважливіших вимог серед тих, що висувують до наукової теорії є її доступність для експериментальної перевірки. Якщо вилучити з наук їх емпіричну базу, вони перетворяться на умоглядне знання і замість сучасної фізики, хімії, біології, або економіки чи права, ми отримаємо умоглядну фізику, умоглядну хімію, умоглядну біологію, тощо. Філософія, навпаки, не має емпіричної бази. Відсутність емпіричного знання в філософії свідчить про те, що знання, яке вона виробляє не має основи в чуттєво даному, тому що філософія орієнтована на пізнання надчуттєвого, є суто теоретичним, або раціоналістичним, умоглядним знанням. З цього видно, що структура науки є дворівневою, тобто містить емпіричний і теоретичний рівень, тоді як структура філософії має один рівень – теоретичний.

Філософія відрізняється від науки не лише за своєю структурою, але і за предметом. Необхідно звернути увагу на те, що філософія і наука досліджують різні види дійсності. Предметом наукового пізнання є матеріальний світ, тобто природа як сукупність всього матеріального. Наука призначена для пізнання природного, зовнішнього світу зовнішнім шляхом, за допомогою експерименту.

Предметом філософії, навпаки, є не зовнішня дійсність (природа), а суто умоглядна дійсність, яка відкривається людині суто внутрішнім способом. І наука і філософія використовують логічний, раціональний спосіб пізнання, але філософська раціональність відрізняється від наукової тим, що передбачає механізм мислення, який пристосований для пізнання умоглядної, а не чуттєвої дійсності. Йдеться про таке мислення, яке не замкнено на емпіричні дані, що забезпечує універсальність філософського пізнання і світоглядний характер філософії. Філософське пізнання відрізняється від наукового тим, що передбачає рефлексію *Я*. Це означає, що пізнання дійсності, опосередковане рефлексією *Я*, здійснюється через самозаглиблення, тобто внутрішнім способом. Філософ філософствує, виходячи з самого себе, зі свого *Я* як внутрішньої реальності, а не з емпіричного досвіду, він внутрішньо осягає дійсність і самого себе в ній. Це і дозволяє пізнавати дійсність в єдності її зовнішньої та внутрішньої сторін як цілісність. Отже, предметом філософії, в широкому значенні, є надчуттєва, тобто умоглядна реальність, або ***світ в цілому, буття*** в його граничній цілісності. Філософія, на відміну від окремих наук, отже і від науки в цілому, прагне пізнати основу всього суцього.

Виникає питання: чи може наука в її повному складі бути знанням про світ в цілому? Відповідь на це питання негативна, ні. Наука – це сукупність наукових дисциплін, кожна з яких виражає знання про окремі сфери дійсності, а не про все суще в його єдності. Наука не може вирішувати таке завдання – пізнати світ в цілому, тому що не може вийти за межі дослідження окремих сфер реальності. Наукові методи є засобом пізнання окремих сфер дійсності, вихід за межі яких є виходом за межі емпірично даного. Вихід за межі матеріальної, чуттєво даної дійсності унеможлиблює використання експерименту, без якого наукове пізнання неспроможне.

Спільним для філософії і науки є те, що вони обидві виражають своє теоретичне знання в однаковій формі – в формі понять. За своїм змістом філософські поняття відрізняються від наукових. Наукове поняття, що утворює наукову теорію є результатом логічного узагальнення чуттєво даного. Наукові

поняття містять матеріальний зміст. Відношення між ними відбивають зв'язок між природними речами (матеріальні зв'язки). Наукові поняття виражають обумовлене, тобто те, що визначається чимось іншим. Природа філософських понять, навпаки, визначається тим, що вони виражають безумовне (безумовне – це те, що містить свою основу в собі, самототожне). Німецький філософ І. Кант (1724 – 1804) стверджує, що поняттю розуму ніщо не відповідає в чуттєвому досвіді, тому що його змістом є безумовне. Філософські поняття, на відміну від наукових, виражають не загальне, а всезагальне. Вони є гранично широкими. Система філософських понять з самого початку визначається поняттям першоначала як джерела всього сущого. У зміст цього поняття входить в тому числі і джерело самої людини. З цього видно, що філософська картина світу завжди містить в собі антропологічний аспект. Тому тільки в філософській картині світу ми знаходимо відповідь на питання, що є людина? Яке її місце у світі? В чому сенс її існування? В межах цієї картини розкриваються цінності етичні, естетичні, соціальні, тощо. І дається відповідь на питання про сенс життя людини, світу, людської історії. Таким чином, філософська картина світу є смисловою, а не фізичною. Саме тому світ в цілому дан нам внутрішнім способом, через самосвідомість. З цього випливає, що світ не існує для нас зовнішнім образом, він існує в нас, і саме він становить внутрішній світ кожної людини. Отже, ми існуємо всередині світу в цілому, а світ в цілому існує в середині нас.

Для того, щоб краще зрозуміти в чому різниця між філософськими і науковими поняттями, розглянемо їх приклади.

Наукове поняття виражає загальне в певній галузі. Так поняття тварини буде охоплювати всі існуючі види тварин (кінь, собака, мавпа, слон, тощо), поняття рослини – всі існуючі види рослин (мох, квітка, кущ, дерево, тощо), незалежно від їх видових і індивідуальних особливостей.

Поняття тварини позначає тіло, що утворено з клітин, внутрішньо пов'язане нервовою системою, внутрішнім обміном речовин, стабільним внутрішнім середовищем, набором реакцій на елементи зовнішнього

середовища, здатне до саморуху і розмноження. Існування тварин визначається законами живої матерії, зокрема, законом природного відбору, відкритого Ч. Дарвіном. Всі ці властивості і виражають загальну сутність поняття тварини, а не поняття будь-якого її виду (поняття хребетної чи безхребетної тварини).

Існування фізичних тіл визначається фізичними законами механіки. Інертне тіло – це макротіло, а крім макросвіту (світу великих тіл), існує мікросвіт, що складається зі світу мікрочастинок (електронів, протонів, нейтронів, тощо). Існування мікротіл визначається законами квантової механіки, законами неживої природи. Поняття фізичного тіла означає здатність тіла рухатися під впливом виключно зовнішніх факторів. Ця здатність і виражає суттєву природу фізичного тіла. Втрата будь-якої з цих властивостей означає припинення існування.

Філософське поняття як гранично широке, буде виражати всезагальне. Поняття буття – граничну єдність всього, що є.

Поняття сутності (від лат. *essentia* – сутність), означати внутрішню визначенність предмету, що відрізняє його від усіх інших предметів і є його внутрішньою основою. Носієм сутності є одиничний предмет, тоді як сама сутність не є одиничною, оскільки вона властива певній множинності предметів. Це такі властивості, які визначають собою існування даної множинності чи то живої чи неживої природи. Сутність тотожня буттю того, чому вона властива. Втрата цих властивостей веде до припинення існування даної множинності, тому сутність тотожня буттю. Сутність – це завжди даність розуму, вона осягається умоглядно, а не чуттєво. Можна сказати, що все, що є має свою сутність. Так, існує сутність рослини, сутність тварини, сутність людини, тощо. Що становить сутність людини? Чи можна визначити її, виходячи з визначення сутності тварини, або рослини? Ні. Сутність – це поняття безумовне за своїм змістом, тобто воно містить свою основу в собі. Отже, сутність людини не може бути визначена через сутність тварини чи рослини, а лише через саму сутність людини. Сутність

людини в її розумі, за визначенням, людина – розумна істота. Поняття людини означає особливий вид буття, що ґрунтується на свідомості, розумі.

Склад філософських проблем й основні розділи філософії

Філософські проблеми є фундаментальними і вічними проблемами людського існування: проблема буття і пов'язане з нею питання, що є первинним, матерія, або дух; проблема природи людського знання, істини; проблема природи людини, сенсу її життя; проблема соціальної справедливості, етична проблема (про природу добра і зла); естетична (про природу краси); проблема смислу історії.

На відміну від наукових проблем, які завжди вимагають однозначного вирішення, філософські проблеми не мають свого однозначного вирішення. Говорячи про те, що філософські проблеми, на відміну від наукових, не можуть бути вирішені однозначно, ми маємо на увазі проблеми, пов'язані з пізнанням природи. Однак, крім наук про природу, існує ще сфера гуманітарного знання, представлена багатьма науками, до яких належить і наука про мову. Ця наука містить в собі емпіричну складову, але багато проблем, які вона вирішує, в тому числі й фундаментальних, не мають однозначного вирішення. Своєрідність цих проблем, тобто їх суттєва відмінність від філософських, а також природничих проблем буде розкрита в лекційному курсі.

Всі філософські проблеми є *світоглядними*, це означає, що вони відносяться до духовної сфери буття людини. Оскільки філософські проблеми не мають однозначного вирішення, в філософії існує плюралізм, тобто різні рішення філософами однієї і тієї ж проблеми.

Наприклад, проблема першоначала, тобто з чого виникає світ і все, що в ньому існує (проблема буття)? Вже у перших давньогрецьких філософів існують різні рішення цієї проблеми. Фалес вважає першоначалом воду, Анаксимандр – апейрон, Анаксимен – повітря, Емпедокл – чотири елементи (вода, повітря, земля, вогонь), Геракліт – вогонь, Демокріт – атоми. Оскільки всі ці першоначала є природними, то вчення про них називають

натурфілософією (філософією природи).

Кожна людина і кожна історична епоха вирішують філософські проблеми по-своєму, по-різному. Наявність філософського плюралізму – це не недолік філософського мислення, тому що плюралізм є єдино можливим механізмом розвитку духовного життя людини, тобто реалізації духовного потенціалу людства.

Основні розділи філософії:

1. **Онтологія** (від дав.-грец. ὄντοζ – суще, λόγος – слово, вчення) – вчення про буття.
2. **Логіка і теорія пізнання** – вчення про принципи і закони правильного міркування, витoki знання, його форми, методи пізнання, про критерій істини.
3. **Антропологія** (від дав.-грец. ἀνθρώπος – людина, λόγος – слово, вчення) – вчення про людину як цілісну духовно-тілесну істоту, природу свідомості, «Я» людини, її призначення, сенс життя.
4. **Соціальна філософія** – вчення про походження суспільства і держави, структуру суспільства, види соціальної організації, форми управління, соціальну справедливість, ідею досконалого суспільства.
5. **Етика** (від дав.-грец. ἠθική, утворене від грец. ἦθος – звичай, характер) – вчення про мораль, самовдосконалення людини, природу морального почуття, моральний ідеал.
6. **Естетика** (від дав.-грец. αἰσθησις – чуттєво сприйманий) – вчення про прекрасне, естетичне відношення до дійсності, ідеал прекрасного.
7. **Аксіологія** (від дав.-грец. ἀξία – цінність, λόγος – слово, вчення) – вчення про цінність, ціннісне відношення до дійсності, природу цінностей та їх ієрархію.
8. **Філософія історії** – вчення про смисл історії, природу історичного, характер історичного процесу, хід історії.

Сьогодні з'являються нові галузі філософського знання: Публічна філософія, Нейрофілософія, Філософське консультування тощо. Будь який

перелік класичних розділів філософії та нових регіонів філософії не є вичерпаним.

Питання для самоконтролю:

1. Що означає слово філософія?
2. Як давньогрецькі філософи характеризували першоначало?
3. Розкрийте поняття природи (фюсис) у давньогрецьких філософів.
4. Що вивчає філософія?
5. Дайте визначення поняття буття.
6. Дайте визначення поняття світогляду.
7. Чому філософія є світоглядом?
8. У чому специфіка філософського пізнання дійсності?
9. Чому філософське знання є умоглядним?
10. Яку структуру має наукове знання?
11. Яку структуру має філософське знання?
12. Чим відрізняється предмет філософії від предмету науки?
13. Чому філософська картина світу є смисловою, а не фізичною?
14. Чому наука не є знанням про світ в цілому?
15. Що таке поняття?
16. Чому формою вираження філософського знання є поняття?
17. У чому відмінність філософських і наукових понять?
18. Які проблеми є філософськими? Наведіть приклади відомих вам філософських проблем.
19. Чим філософські проблеми відрізняються від наукових?
20. Назвіть і розкрийте основні розділи філософії.

План семінарського заняття

на тему

«Філософія як специфічний тип знання»

1. Предмет філософії. Проблема першоначала у давньогрецьких філософів. Поняття природи (фюсис) в античній натурфілософії. Філософія як знання про світ в цілому. Визначення поняття світогляду. Світоглядна природа філософії.
2. Специфіка філософського пізнання дійсності: порівняльний аналіз філософського і наукового знання. Філософська та наукова картини світу.
3. Склад філософських проблем. Основні розділи філософії.

Завдання для самостійної роботи:

Порівняти філософське і наукове знання. Навести приклади філософських і наукових проблем, показати їх відмінність. Дати порівняльний аналіз природи філософських і мовних проблем. Розкрити структуралістський принцип в мовознавстві.

Форма виконання завдання – вибіркова: усна – відповідь на семінарі, доповідь, презентація; письмова – реферат.

Теми рефератів:

1. Проблема виникнення філософії.
2. Поняття природи в давньогрецькій натурфілософії.
3. Специфіка філософського пізнання дійсності.
4. Світогляд і філософія.
5. Філософія як світогляд.
6. Філософія як знання про буття.
7. Природа філософських категорій.
8. Філософська і наукова картини світу.
9. Світоглядний характер філософських проблем.
10. Природа філософського плюралізму.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Адо П'єр. Що таке антична філософія? Київ : Новий Акрополь, 2014. 428 с.
2. Баумейстер А. О. Вступ до філософських студій, або інтелектуальні подорожі до країни філософії : наук. посіб. Київ : Ін-т обдар. дитини НАПН України, 2017. 238 с.
3. Бичко І. В. Філософія: підручник. Київ : ЦУЛ, 2019. 648 с.
4. Вовк В. М., Петрова Г. М., Черней В. В. Історія філософії : опорний конспект. Київ : Атіка, 2012. 275 с.
5. Губерський Л. В. Філософія. Харків : Фоліо, 2017. 621 с.
6. Данильян О. Г., Дзьобань О. П. Філософія: підручник. Харків : Право, 2013. 432 с.
7. Дахній А. Нариси історії західної філософії XIX-XX ст. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2021. 448 м.
8. Киричок О. Б. Філософія : підручник для студентів вищих навчальних закладів. Полтава : РВВ ПДАА, 2010. 381 с.
9. Козьмук Я. Р., Задубрівська О. М. Філософія: навч. посіб. Чернівці : Рута, 2012. 139 с.
10. Кулик О. В. Філософія : навч. посіб. для вищих навчальних закладів III – IV рівнів акредитації. Дніпропетровськ : Монолит, 2013. 692 с.
11. Лакс М. Метафізика : сучасний вступний курс. Київ : Дух і літера, 2016. 584 с.
12. Лузан А. О. Вступ до філософії : навч. посіб. для вищих навчальних закладів III - IV рівнів акредитації. Київ : Центр учбової літератури, 2013. 136 с.
13. Основи практичної філософії. Підручник; [за ред. А. М. Лоя]. Київ.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2011. 511 с
14. Починок Б. В. , Починок І. Б. Вступ до філософії гуманітарних наук : навч. посіб. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2013. 364 с.

15. Рьод В. Шлях філософії : XIX – XX століття. Київ : Дух і Літера, 2010. 368 с.
16. Секундант С. Г. Історія понять як предмет історико-філософського і міждисциплінарного дослідження. *Історія філософії як історія понять. Збірка наукових статей*. Одеса : ОНУ імені І. І. Мечникова, 2019. С. 1 – 22.
17. Синиця А. С. Філософія : навч.-метод. посіб. Львів : ЛДУФК, 2013. 303 с.
18. Сосна В. П. Філософія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Хмельницький : ХНУ, 2011. 395 с.
19. Філософія : терміни і поняття : навчальний енциклопедичний словник / під ред. В. Л. Петрушенка. Львів : «Новий Світ – 2000», 2020. 506 с.
20. Філософія : хрестоматія (від витоків до сьогодення) : навч. посіб. / за заг. ред. Л. В. Губерського. Київ : Знання, 2009. 624 с.
21. Філософський енциклопедичний словник : енциклопедія / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди; голов. ред. В. І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
22. Фюрст М., Тринкс Ю. Філософія / пер. з нім. Вахтанга Кебуладзе. Київ : Дух і Літера, Інститут релігійних наук св. Томи Аквінського, 2018. 544 с.

Додаткова

1. Старовойтова І.І. «Методичні вказівки з курсу «Історія філософії України»...». Одеса, 2019. 72с. (4,25 др.арк.) URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/28399>
2. Старовойтова І. І. «Методичні вказівки з курсу «Соціальна філософія»(програма, плани семінарських занять, література, завдання, рекомендації щодо виконання курсових робіт)...». Одеса: ОНУ, 2019. 98 с. (5,6 др.арк.) URL.: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/28398>
3. Голубович І.В., Крижановська Т.О., Старовойтова І.І. «Біографістика як напрям дослідження в історії філософії України»: метод. рекомендації до теми курсу «Історія філософії України» для студентів здобувачів першого (бакалаврського) рівня освіти. Одеса: Одес.нац.ун-т ім. І.І.Мечникова, 2021. 53 с

4. Філософія: хрестоматія : у 2 т. Т. 2. Теоретична та практична філософія : навч. посіб. для бакалаврів фізико-математичних і природничих спеціальностей /О. В. Комар, А. А . Кравчук, О. В. Руденко та ін.; заг. ред. д-ра філос. наук, проф. І. С. Добронравової. К. : ВПЦ "Київський університет", 2010. 431 с.
5. Філософія. Хрестоматія: Навчальний посібник. За ред. Дротянко Л. Г., Матюхіної О. А., Онопрієнко В. І. К.: Вид-во НАУ, 2009. 244 с. URL: https://platona.net/load/knigi_po_filosofii/uchebnye_posobija_uchebniki/filosofija_k_hrestomatija_navchalnij_posibnik_red_drotjanko_l_g/27-1-0-5023
6. Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей. Т. 1. Наук. керівн. проекту: Барбара Кассен та Костянтин Сигов. К.: Дух і літера, 2009. 576 с. URL: <http://ru.duh-i-litera.com/evropejskyj-slovnyk-filosofij-leksikon-neperekladnostej-t-1/>
7. Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей. Т. 2. Пер. с фр. К.: Дух і літера, 2011. 488 с. URL: <http://ru.duh-i-litera.com/evropejskyj-slovnyk-filosofij-2/>
8. Філософська думка. Український науково-теоретичний часопис Інститут філософії НАНУ: Війна та суспільство. 2015. № 1. 130 с.
9. Філософська думка. Український науково-теоретичний часопис Інститут філософії НАНУ: Інакший досвід. 2019. № 3. 140 с.
10. Філософська думка. Український науково-теоретичний часопис Інститут філософії НАНУ: Публічна філософія. 2019. № 1. 140 с.

Електронні інформаційні ресурси

1. Електр. бібліотека кафедри філософії та методології науки філософського фак. Київського національного університету імені Тараса Шевченка. URL : <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/index.html>
2. Найвидатніші філософи світу та України. URL : <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/dict.html>
3. Офіційний сайт НБ ОНУ імені І. І. Мечникова. Постійна адреса: <http://library.onu.edu.ua>

4. Офіційний сайт Одеської національної наукової бібліотеки. Постійна адреса :
<http://odnb.odessa.ua/>
5. Офіційний сайт Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України.
URL : <http://www.filosof.com.ua/>
6. Філософська енциклопедія Станфордського університету. (Англійською мовою). URL : <http://plato.stanford.edu/>
7. Філософська Інтернет-енциклопедія. (Англійською мовою). URL :
<http://www.utm.edu/research/iep/>
8. Центр практичної філософії. URL : <http://www.uct.kiev.ua/~sofi/>

Голубович Інна Володимирівна

ФІЛОСОФІЯ

**Методичні вказівки
з нормативного курсу
для студентів факультету психології та соціальної роботи
першого (бакалаврського) рівня освіти,
спеціальності 053 Психологія**

В авторській редакції

Підп. до друку 23.09.2023. Формат 60x84/16.

Ум.-друк. арк. 2,44. Тираж 20. Зам. № 1871.

Видавець і виготовлювач

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4215 від 22.11.2011 р.

Україна, 65082, м. Одеса, вул. Єлісаветинська, 12

Тел. (048) 723-28-39.

E-mail: druk@onu.edu.ua